

Sosyal Hizmetler Aracılığıyla Toplumsal Dayanışmayı Güçlendiren Mekânlardan Biri Olarak Cemevleri

Fevzi Rençber

<https://orcid.org/0000-0002-5676-7871>

Prof. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm
Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, Şırnak, Türkiye

<https://ror.org/01fcvk23>

fevzirencber@gmail.com

Osman Bilen

<https://orcid.org/0000-0002-0128-5402>

Dr, Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen,
Sosyolog, Şırnak, Türkiye

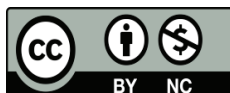
<https://ror.org/00jga9g46>

osmanbilen371@gmail.com

Atıf Bilgisi:	Rençber, Fevzi- Bilen, Osman. "Sosyal Hizmetler Aracılığıyla Toplumsal Dayanışmayı Güçlendiren Mekânlardan Biri Olarak Cemevleri". <i>İslami İlimler Dergisi</i> 41 (Kasım 2025), 449-459. https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1733055 .										
Makale Türü:	Araştırma Makalesi										
Etik Beyan:	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.										
Etik Kurul İzni:	Araştırma için herhangi bir etik onay veya bilgilendirilmiş onam gerekmemektedir.										
Geliş Tarihi:	02 Temmuz 2025										
Kabul Tarihi:	05 Kasım 2025										
Yayın Tarihi:	30 Kasım 2025										
Hakem Sayısı:	Bir İç Hakem – En Az İki Dış Hakem										
Değerlendirme:	Çift Taraflı Kör Hakemlik										
Benzerlik Taraması:	Yapıldı – intihal.net										
Çıkar Çatışması:	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.										
Finansman:	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.										
Etik Bildirim:	dergiislamiilimler@gmail.com										
Yazar Katkıları:	<table><tr><td>Çalışmanın Tasarlanması</td><td>Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)</td></tr><tr><td>Veri Toplanması</td><td>Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)</td></tr><tr><td>Veri Analizi</td><td>Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)</td></tr><tr><td>Makalenin Yazımı</td><td>Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)</td></tr><tr><td>Makale Gönderimi ve Revizyonu</td><td>Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)</td></tr></table>	Çalışmanın Tasarlanması	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	Veri Toplanması	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	Veri Analizi	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	Makalenin Yazımı	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	Makale Gönderimi ve Revizyonu	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Çalışmanın Tasarlanması	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)										
Veri Toplanması	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)										
Veri Analizi	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)										
Makalenin Yazımı	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)										
Makale Gönderimi ve Revizyonu	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)										
Lisans:	CC BY-NC 4.0										

Öz: Sosyal hizmetler, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma kültürünü güçlendiren önemli kurumsal yapılar olarak, her millet ve kültürde farklı şekillerde tezahür etmektedir. Müslüman toplumlarda ise bu hizmetlerin kendine özgü biçimleri ortaya çıkmıştır. İslâm dini, sosyal hizmetlerin temel değerleri arasında yer aldığını en açık şekilde göstermektedir. Nitekim İslâm medeniyeti, tarih boyunca sadece ibadet ve ahlak prensiplerini değil, aynı zamanda toplumun maddi ve manevi zor durumda olan kesimlerine yönelik bir duyarlılık ve yardımlaşma anlayışını da ön plana çıkarmıştır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan birçok ayet, komşuluk haklarından yoksullara yardım etmeye, yetimlerin ve öksüzlerin haklarını gözetmeye kadar geniş bir sosyal sorumluluk yelpazesini kapsamaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmetler, toplumda maddi ve manevi ihtiyaçları karşılayamayan grupların desteklenmesini amaçlayan bir alan olarak tanımlanabilir. Peygamber Efendimiz (sav), hayatı boyunca bu değerleri somut bir şekilde yaşamakta, bizlere bu mirası bırakmakta ve Müslümanları sosyal adalet ile yardımlaşmaya teşvik etmektedir. Sosyal hizmetlerin tarihi, günümüzdeki durumu ve geleceği, sadece akademik bir tartışma değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, cemevi örneğinde sosyal hizmetlerin kökenini, İslâm medeniyetindeki yerini ve modern dünyadaki önemini kapsayacak şekilde ele alarak bu alandaki değerleri daha iyi anlamaya çalışmak olacaktır. Çalışmamızda günümüzde cem erkânının icra edildiği mekân olan cemevlerinin sosyal hizmetler bağlamındaki işleyişi tartışılmıştır. Anadolu ve coğrafyasında yer alan cemevleri, Alevi geleneğinin önemli bir parçası olan cem ayinlerinin gerçekleştirildiği mekânlardır. Bu mekânlar, sosyal yardımlaşma, dayanışma, eğitim, kültürel faaliyetler ve basın-yayın hizmetleri gibi çeşitli alanlarda hizmet sunmaktadır. Bu çalışmada, cemevlerinin sunduğu hizmetlerin, Alevî ve Bektaşî toplulukların ihtiyaçlarını karşıladığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Cemevi, Sosyal Hizmetler, Toplumsal Dayanışma, Sosyal Yardımlaşma.

Cemevis as One of the Places Strengthening Social Solidarity through Social Services

Fevzi Rençber

<https://orcid.org/0000-0002-5676-7871>

Prof. Dr., Sırnak University, Faculty of Theology,
Department of History of Islamic Sects, Şırnak, Türkiye
<https://ror.org/01fcvk23>
fevzirencber@gmail.com

Osman Bilen

<https://orcid.org/0000-0002-0128-5402>

Dr., Ministry of National Education, Teacher,
Sociologist, Şırnak, Türkiye
<https://ror.org/00jga9g46>
osmanbilen371@gmail.com

Citation:	Rençber, Fevzi- Bilen, Osman. "Cemevis as One of the Places Strengthening Social Solidarity through Social Services". <i>İslami İlimler Dergisi</i> 41 (November 2025), 449-459. https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1733055 .	
Article Type:	Research Article	
Ethical Statement	It is declared that scientific, ethical principles have been followed while carrying out and writing this study, and that all the sources used have been properly cited.	
Ethics committee approval:	The research does not need any ethical approvals or informed consent.	
Date of submission:	02 July 2025	
Date of acceptance:	05 November 2025	
Date of publication:	30 November 2025	
Reviewers:	One Internal & At Least Two External Reviewers	
Review:	Double-blind	
Plagiarism checks:	Yes - intihal.net	
Conflicts of Interest:	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest	
Grant Support:	No funds, grants, or other support was received.	
Complaints:	dergiislamiilimler@gmail.com	
Author Contributions:	Conceiving the Study	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Data Collection	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Data Analysis	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writingup	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Submission and Revision	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
License:	CC BY-NC 4.0	

Abstract: Social services, as significant institutional structures that strengthen the culture of social solidarity and mutual assistance, manifest themselves in diverse forms across different nations and cultures. In Muslim societies, however, these services have developed their own distinctive characteristics. Islam explicitly presents social services as one of its core moral and social values. Indeed, throughout history, Islamic civilization has emphasized not only the principles of worship and morality but also a profound sense of compassion and solidarity toward the materially and spiritually disadvantaged segments of society. The Qur'an encompasses a wide range of verses that address social responsibility—from the rights of neighbors to the duty of assisting the poor and protecting the rights of orphans and the vulnerable. In this context, social services can be defined as a field aimed at supporting individuals and groups who are unable to meet their material or spiritual needs. The Prophet Muhammad (peace be upon him) embodied these values throughout his life, leaving behind a legacy that continues to inspire Muslims toward social justice and mutual aid. The history, present state, and future of social services thus represent not merely an academic subject of discussion but also a shared social responsibility. The aim of this study is to explore the origins of social services, their place within Islamic civilization, and their relevance in the modern world—specifically through the example of cemevis (Alevi community centers)—in order to better understand the underlying values of this field. In this study, the functioning of cemevis, the contemporary venues in which the cem ritual is performed, is examined within the context of social services. Situated across Anatolia and its surrounding regions, cemevis serve as vital institutions within the Alevi tradition, where communal rituals are conducted. These spaces also provide a variety of services in areas such as social assistance, solidarity, education, cultural activities, and media outreach. The findings of this study suggest that the services offered by cemevis effectively address the social and cultural needs of Alevi and Bektashi communities.

Key Words: Alevism, Cemevi, Social Services, Social Solidarity, Social Assistance.

Giriş

H. Peygamber'in önderliğinde şekillenen İslâm medeniyeti, yayıldığı Arap toplumunun cahiliye geleneğinden^[1] miras kalan bazı örf ve adetleri yalnızca ortadan kaldırmakla kalmamış, aynı zamanda daha sonra İslâm'ı benimseyen toplumlarda da benzer bir değişim ve dönüşümü gerçekleştirmiştir. Bu süreç, her yönüyle mükemmel bir İslâm toplumu ve medeniyeti inşa etme çabasıyla şekillenmiştir. İslâm medeniyetinin köklü tarihi, Müslüman topluluklar arasında önemli sosyal olguların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu olguların başında sosyal hizmetler gelmektedir.

Sosyal hizmetler, yardımlaşma ve dayanışma kültürünü güçlendiren önemli kurumsal yapılar olarak her millet ve kültürde farklı şekillerde tezahür etmektedir. Müslüman toplumlarda ise bu hizmetlerin kendine özgü biçimleri ortaya çıkmıştır. İslâm dini, sosyal hizmetlerin temel değerleri arasında yer aldığını en açık şekilde göstermektedir. Nitekim İslâm medeniyeti, tarih boyunca sadece ibadet ve ahlak prensiplerini değil, aynı zamanda toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik bir duyarlılık ve yardımlaşma anlayışını da ön plana çıkarmıştır.^[2]

Kur'an-ı Kerim'de yer alan birçok ayet, komşuluk haklarından yoksullara yardım etmeye, yetimlerin ve öksüzlerin haklarını gözetmeye kadar geniş bir sosyal sorumluluk yelpazesini kapsamaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmetler, bu dezavantajlı grupların maddi ve manevi olarak desteklenmesini amaçlayan bir alan olarak tanımlanabilir. Peygamber Efendimiz (sav), hayatı boyunca bu değerleri somut bir şekilde yaşamakta, bizlere bu mirası bırakmakta ve Müslümanları sosyal adalet ile yardımlaşmaya teşvik etmektedir.^[3]

Tüm bu perspektiflerden hareketle, H. Peygamber'in ve İslâm medeniyetinin hem Müslümanlar hem de gayrimüslim bireyler arasında bir vakıf medeniyeti inşa ettiğini belirtmek önemlidir.^[4] Bu noktada, sosyal hizmetlerin tarihi, günümüzdeki durumu ve geleceği, sadece akademik bir tartışma değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, cemevi örnekleminde sosyal hizmetlerin kökenini, İslâm medeniyetindeki yerini ve modern dünyadaki önemini ele alarak bu alandaki değerleri daha iyi anlamaktır.

Çalışmamızda günümüzde cem erkânının icra edildiği mekân olan cemevlerinin^[5] sosyal hizmetler bağlamındaki işleyişi tartışılmıştır. Anadolu ve yakın coğrafyasında geçmişten günümüze tekke, zâviye, dergâh'tan^[6] cemevlerine Alevî gelenek mensupları için Türk-İslâm tasavvuf geleneğinin^[7] önemli bir unsuru olan cem erkânının icra edildiği mekânların sunduğu sosyal yardımlaşma, dayanışma, eğitsel, kültürel faaliyetler ve basın-yayın hizmetleri kapsamlı bir şekilde incelenecektir.^[8] Bu bağlamda, cemevlerinin toplumsal rolleri ve topluluk üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Bu alanda daha önce benzer bir çalışmanın gerçekleştirilmemiş olması, çalışmamızın özgünlüğünü ve literatüre sağlayacağı katkıyı ön plana çıkarmaktadır.

[1] Cahiliye toplumun genel durumu için bakınız: Muzaffer Barlak, "İslâm İlim Tarihi İçinde Kelam Disiplininin Oluşum ve Gelişim Merhaleleri", *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi*, 14/2 (Eylül 2016), 482-485.

[2] Osman Bilen, *Kur'ânî değerler açısından Nihilizm Eleştirisi* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2021), 101-104.

[3] H. Peygamber'in hayatını ve örnekliğini hayatlarının pek çok noktasına aktaran Endülüs toplumunun siyer yazımına katkısının ele alındığı şu çalışmaya bk. Yakup Akyürek, *Siyer Edebiyatı: Endülüs* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2023).

[4] Ziya Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açılardan Vakıflar* (İstanbul: Maarif Yayınları, 1985), 81-82; Mehmet Bayyığıt, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu Olarak Vakıflar", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları* 11/11 (2001), 59-66.

[5] Cenksu Üçer, "Cemevi: Âdâb ve Erkânın İcrâ Edildiği Mekân", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 88 (2018), 59-78.

[6] Baki Öz, *Dünyada ve Türkiye'de Alevî-Bektaşî Dergâhları* (İstanbul: Can Yayınları, 2001), 13-330.

[7] Sayın Dalkıran, "Alevî Kimliği ve Anadolu Alevîliği Üzerine Bir Deneme", *Ekev Akademi Dergisi* 6/10 (2002), 95-117; Sönmez Kutlu, "Alevîliğin Dinî Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi", *İslâmiyât* 7/3 (2003), 31-54; Cenksu Üçer, "Tokat Örneğinden Hareketle Alevîlik Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 34 (2005), 229-268; M. Saffet Sarıkaya, "Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufi Boyutu Üzerine", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 82 (2017), 9-23.

[8] Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda Tekkeler", *İslâm Medeniyeti Mecmuası* 5/4 (1982), 29-34; Mustafa Kara, *Din Hayatı Sanatı Açısından Tekkeler ve Zaviyeler* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999), 52-213; İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet/Tekke Münasebetleri* (İstanbul: Seha Yayınları, 1989), 14-115.

Cemevlerinde Sosyal Hizmetler: Dayanışmanın ve Desteklerin İnşası

İslâm medeniyetinin sosyal hizmetler anlayışı, günümüz koşullarına uyarlanarak önemli tezahürler üretmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de kurumsal olarak varlığını sürdüren cemevleri, Alevî ve Bektaşî geleneğinin ayrılmaz bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Geçmişte dergâh, tekke ve zaviyelerde icra edilen cem erkânı, günümüzde cemevleri ve kültür merkezlerinde yeniden hayat bulmuş olup^[9] bu mekânlar toplumsal bağların güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Cem erkânı, sosyal hizmetlerin önemi göz önünde bulundurulduğunda, İslâm medeniyetinin yardımlaşma ve dayanışma anlayışını en iyi şekilde yansıtan bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.^[10] Bu erkân, sadece dini bir uygulama olmanın ötesinde, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ruhunu canlı tutan bir etkinlik olarak işlev görmektedir. Cemevleri, Alevî ve Bektaşî gelenek içerisinde zikredilen topluluklar için bir buluşma ve dayanışma mekânı haline gelmiş, burada gerçekleştirilen etkinlikler sayesinde bireyler arasında güçlü bir sosyal ağ oluşmuştur.

Cemevlerinde gerçekleştirilen sosyal hizmetler aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine maddi ve manevi destek sunulurken, aynı zamanda kültürel ve eğitsel faaliyetlerle bireylerin kişisel gelişimlerine de katkı sağlanmaktadır. Bu bağlamda cemevleri, toplumsal dayanışmayı teşvik eden, bireylerin birbirlerine destek olmasını sağlayan ve topluluk bilincini güçlendiren önemli bir rol üstlenmektedir.^[11] Cemevleri, İslâm medeniyetinin sosyal hizmetler alanındaki en önemli örneklerinden biri olarak toplumsal yapıyı destekleyen ve güçlendiren birer merkez işlevi görmektedir.^[12]

Cem, birliğin ve beraberliğin adıdır.^[13] Cemevleri, barış, özgürlük, eşitlik, ibadet, sevgi, ikrar verme, yargılama ve karar verme gibi değerleri barındıran mekânlardır. Aynı zamanda, Hakk’a ibadet ve halka hizmet eden yerler olarak önemli bir rol üstlenirler. Hakk Muhammed Ali muhabbetlerinin yapıldığı, dirlik ve birliğin korunduğu, edeb ve erkânın öğretildiği bu mekânlar, güvenin ve sevginin hâkim olduğu, Hakk’a temenna edilen ve Hakk’ın tecelli ettiği alanlardır.

Kırklar Cem’inden günümüze kadar Alevî ve Bektaşî toplulukların erkânlarını icra ettiği yerler; dergâh, tekke ve zaviye olarak adlandırılırken, günümüzde bu işlevi üstlenen mekânlar “cemevi” olarak anılmaktadır.^[14] Cemevleri, bireylerin bir araya gelip hem ibadet hem de sosyal etkinlikler düzenleyebildiği ortamlardır. Bu mekânlar, Alevî ve Bektaşî kültür ve geleneklerini yaşatırken, aynı zamanda ihtiyaç sahiplerine destek olma, yardımlaşma ve dayanışma konusunda önemli hizmetler sunmaktadır.

Cemevleri, sadece dini bir anlam taşımakla kalmaz. Bu mekânlar aynı zamanda toplumsal ilişkilerin derinleşmesine, bireylerin ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasına katkıda bulunan önemli merkezlerdir. Burada gerçekleştirilen etkinlikler, topluluk üyeleri arasında dayanışma ruhunu pekiştirmekte Alevî ve Bektaşî kimliğini güçlendirmektedir. Dolayısıyla cemevleri, hem manevi hem de sosyal hizmetler açısından topluma önemli katkılar sağlamaktadır.^[15]

[9] Cenksu Üçer, *Tekke, Zâviye, Dergâh’tan Cemevi’ne, Alevî Nitelemeli Gruplarda Âdâb ve Erkânın İcra Edildiği Mekanlar* (Ankara: 2017), 113-149, 281-287.

[10] Alican Bulut, “Alevîlerin Gündelik Hayatlarını ve İnanç Dünyalarını Şekillendiren Ritüel: Cem.” *Journal of Alevîsm-Bektashism Studies* 27 (2023), 192-210.

[11] Erdal Yıldırım, “Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonları”, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/2 (2012), 157-176.

[12] Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik* (Ankara: Ankara Okulu, 2005), 355-366.

[13] Yıldırım, “Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonları”, 157-176.

[14] Geniş bilgi için bkz. Fevzi Rençber, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlikte Cem ve Cemevleri* (Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018); 3-11; Üçer, “Cemevi”, 59, 71-72.

[15] Yıldırım, “Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonları”, 157-176; Mehmet Ali Hacıgökmen, “Ahi Zaviyeleri - Cemevi Benzerliği Üzerine Bir Çalışma”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 78 (2016), 84-86; Üçer, *Tekke, Zâviye, Dergâh’tan Cemevi’ne*, 285-286.

1950 ve sonrasında yaşanan sanayileşme ve büyük şehirlere göç, Alevî ve Bektaşî topluluklar için önemli değişimlere yol açmış ve cemevlerinin günümüzdeki işlevlerini yeniden şekillendirmiştir.^[16] Bu süreç, cemevlerinin sosyal hizmetler alanındaki rolünü güçlendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Büyük şehirlere göç eden bireyler, yeni yaşam koşullarında toplumsal bağlarını sürdürmek ve birbirlerine destek olmak amacıyla cemevlerini bir buluşma noktası olarak kullanmaktadır.

Cemevleri, bu bağlamda sadece âdâp ve erkânın icra edildiği mekânlar değil, aynı zamanda sosyal yardımlaşma ve dayanışma hizmetlerinin merkezi haline gelmiştir. Göç eden bireylerin ve ailelerin sosyal entegrasyonunu sağlamak, ihtiyaç duydukları maddi ve manevi desteği sunmak amacıyla çeşitli programlar ve etkinlikler düzenlenmektedir. Bu hizmetler, bireyler arasında güven ilişkisinin pekişmesine katkı sağlamaktadır.

Ayrıca cemevleri, toplumsal sorunlara duyarlılık göstererek, eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetler gibi alanlarda da önemli hizmetler sunmaktadır. Böylece Alevî ve Bektaşî toplumu içinde bir dayanışma ağı oluşturmakta ve bireylerin sosyal yaşamlarını zenginleştirmektedir. Cemevlerinin sunduğu bu sosyal hizmetler, günümüzün karmaşık sosyal yapısında Alevî ve Bektaşî kimliğinin ve topluluk bilincinin korunmasına önemli katkılarda bulunmaktadır.^[17]

Sosyal yardımlaşmanın merkezindeki kurumlardan biri olan cemevleri, toplumsal dayanışma ve destek açısından önemli işlevler üstlenmektedir.^[18] Cemevleri bünyesinde bulunan yemekhaneler, haftanın belirli günlerinde ihtiyaç sahiplerine yönelik çeşitli yemek hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler, fakirlere, düşkünlere ve yetimlere yönelik mevlit yemekleri, sünnet yemekleri, hayır yemekleri, lokmalar ve kırk yemekleri gibi özel organizasyonlarla gerçekleştirilmektedir.^[19]

Yemek dağıtımında herhangi bir ayrıma gidilmemesi, cemevlerinin temel değerleri arasında yer alan eşitlik ve adalet anlayışını pekiştirmektedir. Kırk yemekleri, lokmalar ve hayır yemekleri, cemevlerine gelen tüm insanlara açık bir şekilde sunulmakta, bu sayede topluluk içinde dayanışma ve birlik duygusu güçlendirilmektedir.

Ayrıca kurban ve adak kesmek isteyen vatandaşlar için cemevlerinin kesimhanelerinde kurbanlar kesilmekte ve bu etler, ihtiyaç sahiplerine adil bir şekilde dağıtılmaktadır.^[20] Bu uygulama, toplumsal yardımlaşmanın somut bir örneği olarak, cemevlerinin sosyal hizmetler alanındaki rolünü daha da belirgin hale getirmektedir. Böylece cemevleri, sadece âdâp ve erkânın icra edildiği yerler değil, aynı zamanda toplumsal yardımlaşmanın ve dayanışmanın güçlü merkezleri haline gelmektedir.

Cemevleri, maddi imkânları yetersiz olan gençlere evlilik sürecinde destek sunarak önemli bir toplumsal rolü üstlenmektedir. Ramazan aylarında, camilerde helva dağıtımı yapılmakta ve cemevlerinde iftar yemekleri düzenlenmektedir. Bu etkinlikler, topluluk üyeleri arasında yardımlaşma ve dayanışma duygusunu güçlendirmektedir.^[21]

Ayrıca cemevleri bünyesinde bulunan gasilhane ve morg, cenaze hizmetlerini ücretsiz olarak sunmakta, bu sayede yas dönemindeki bireylere önemli bir destek sağlamaktadır. Bazı cemevlerinde il dışından gelen misafirlerin konaklayabileceği misafirhaneler de bulunmakta, böylece misafirperverlik geleneği yaşatılmaktadır.^[22]

[16] Yılmaz Arı, *Değişim Sürecinde Alevîlikte Dini Otorite, Adıyaman Dedeleri Örneği*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2020).

[17] Geniş bilgi için bkz. Subaşı, Necdet Alevî Modernleşmesi: Sırrı Faş Eylemek. Ankara: Kitabiyat, 2005.

[18] Hamit Aktürk, "Cemevlerinin Sosyal Sermayeyi Artırıcı ve Rehabilit Edici Fonksiyonları", *Turkish Studies (Elektro-nik)* (2017), 65-86.

[19] Yılmaz Arı, *Değişim Sürecinde Alevîlikte Dini Otorite, Adıyaman Dedeleri Örneği*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2020)

[20] Zeki Uyanık - Arif Kala. "Ardahan İli Alevîlerinde Kendini Tanımlama, İbadet ve Öteki Algısı." *Journal of Academic Studies* 14/52 (2012), 109-144.

[21] Yıldırım, "Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonları", 160-176.

[22] Yıldırım, "Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonları", 167-170; Fevzi Rençber, "Alevî Geleneğinde Cemevinin Tarihîsel Kökeni", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/3 (2012), 78-83; Üçer, "Cemevi", 76. Avrupa'daki

Cemevlerinin çay bahçelerinde kına gecesi gibi kutlamaların yapılması, toplumsal etkinliklerin bir parçası haline gelmiş, insanların bir araya gelerek sosyal bağlarını güçlendirmelerine olanak tanımıştır. Bu tür etkinlikler, toplumun sosyal destek sistemlerini fonksiyonel bir konuma getirdiğini göstermektedir. Cemevleri, sadece dini bir merkez olmanın ötesinde, bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayan önemli mekânlar olarak işlev görmektedir.^[23]

Toplumsal sağaltım, bireylerin kendilerini yeniden yapılandırmaları için kritik bir öneme sahiptir. Cemevleri, bu bağlamda çeşitli kurs ve eğitim programları sunarak bireylerin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Semah, bağlama, tiyatro, diksiyon gibi sanat kursların yanı sıra, ilk, orta, lise ve üniversite hazırlık dersleri ile İngilizce, Almanca, Arapça, Osmanlıca gibi dil kursları da verilmektedir.^[24]

Cemevlerinde bulunan kütüphaneler, her yaşta insanın faydalanabileceği zengin bir kaynak sunmakta; kütüphane kataloglarındaki kitaplar ödünç alınarak okunmaktadır. Özellikle kadın talipler için el işleri, nakış-dikiş gibi kurslar için alt yapı çalışmaları yapılmakta ve eğitsel slâyetler hazırlanarak aile bireylerine rehberlik hizmetleri sunulmaktadır. Bu sayede, bireyler topluma kazandırılmakta ve yaşam becerileri geliştirilmesi hedeflenmektedir.^[25]

Çocuk eğitimi ile ilgili anne ve anne adaylarına yönelik bilgilendirme toplantıları da düzenlenmekte, bu etkinlikler ailelerin eğitim süreçlerine katkı sağlamaktadır. Cemevi yöneticilerinin teşebbüsleri doğrultusunda, uzman hekimler tarafından sağlık taramaları ve sağlık alanında rehberlik hizmetleri sunulmakta; kadınların sağlık konusunda bilgi sahibi olmaları amacıyla toplantılar düzenlenmektedir.^[26]

Bütün bu danışmanlık ve eğitimler, bireyleri hayata hazırlamak ve onların yaşam kalitesini artırmak adına önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır. Cemevleri, sadece dini bir merkez değil, aynı zamanda bireylerin sosyal, kültürel ve sağlık ihtiyaçlarını karşılayan kapsamlı birer sosyal hizmet sunucusu konumundadır.^[27]

Cemevleri, maddi durumu iyi olmayan ailelere ve öğrencilere yönelik burs imkânları sunarak toplumsal dayanışmayı pekiştirmektedir. Bu bağlamda, erzak ve giysi dağıtımı gibi yardımlar da düzenlenmekte, ihtiyaç sahiplerinin yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla çeşitli sosyal hizmetler sağlanmaktadır.

Ayrıca cemevlerinde birey ve iş geliştirme programları aracılığıyla büyükşehirlerde iş arayan, ancak ilgili kurumlara ulaşmakta zorluk yaşayan bireylere aracılık hizmetleri verilmektedir. Bu programlar, iş arayanlara rehberlik etmekte ve iş geliştirme projeleri hakkında bilgi sağlamakta, Alevî gelenek ile ilgili konferanslar, seminerler ve paneller düzenlenmektedir. Böylece, topluluk üyelerinin hem iş bulma süreçleri hem de kültürel bilgilenme açısından desteklenmesi amaçlanmaktadır.^[28]

Cemevlerinin bir diğer önemli unsuru ise genellikle mevcut olan bir dededir. Dede, resmi nikâhlarını yaptıran genç çiftlerin dini nikâhı gibi inanç hizmetlerini yerine getirmekte; ayrıca, gelen bireylerin dini sorularına cevap vererek^[29] bu konularda yardımcı olmaya çalışmaktadır.

benzer bir işlevi hakkında bkz. İlkey Şahin, "Ocakta Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevî Kültür Merkezi ve Cemevi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 63 (2012), 44-45.

[23] Şaban Banaz, "Pir Sultan Abdal Derneği Tokat Şubesi'nin Kuruluşu, Faaliyetleri, Sorunları ve Beklentileri", *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 17/1 (Haziran 2024), 18-22.

[24] Yıldırım, "Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonları", 173.

[25] Rençber, "Alevî Geleneğinde Cemevinin Tarihsel Kökeni", 80.

[26] Rençber, "Alevî Geleneğinde Cemevinin Tarihsel Kökeni", 81-83.

[27] Banaz, "Pir Sultan Abdal Derneği Tokat Şubesi'nin Kuruluşu, Faaliyetleri, Sorunları ve Beklentileri", 19-21.

[28] Rençber, "Alevî Geleneğinde Cemevinin Tarihsel Kökeni", 78-80.

[29] Yılmaz Arı, "Ali Büyüksahin Dede ile Alevîlik ve Dinî Otorite Üzerine", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences (JOSHAS)*, 7/38 (2022), 578-591.

Bu şekilde, cemevleri sadece sosyal destek sunmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal ve dini kimliğin pekiştirilmesine de katkıda bulunmaktadır. Cemevleri, her yaştan bireyin destek bulabileceği, dayanışmanın ve yardımlaşmanın ön planda olduğu sosyal hizmet merkezleri olarak işlev görmektedir.^[30]

Cemevlerinde, çocuğunu sünnet ettirecek aileler, dedeye gelerek çocuklarının hayırlı bir evlat olması, ömrünün uzun ve rızkının geniş olması için dua ettirmektedir. Bu erkân, sadece dini bir uygulama olmanın ötesinde, ailelerin toplumsal ve kültürel değerlerini pekiştiren önemli bir gelenektir. Resmi nikâhlarını kıydıktan sonra genç çiftlerin dini nikâhları da dede tarafından dua edilerek icra edilmektedir; bu, topluluğun inanç sistemine ve sosyal yapısına dair önemli bir unsurdur.^[31]

Dede, cemevlerinin sadece ruhsal ve dini bir lideri değil, aynı zamanda toplumsal yaşamda da aktif bir rol üstlenen bir figürdür. İnancın psikolojik sağaltıma katkısı, toplumsal alandaki sosyal hizmetlerin nasıl dağıtıldığını gösteren önemli bir göstergedir. Dede, bireylerin ve ailelerin manevi destek arayışlarında yanlarında olarak cemevlerinin sosyal dayanışma işlevini güçlendirmekte ve topluluk üyeleri ile sürekli bir etkileşim içinde bulunmaktadır.

Bu şekilde, cemevleri, sosyal hizmetler sunan ve toplumsal bağları güçlendiren dinamik merkezler haline gelmektedir. Dedenin faaliyetleri, bireylerin dini inançlarıyla bağlantılı olarak sosyal destek bulmalarını sağlarken, yardımlaşma kültürünün gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Cemevleri, inanç ve kültürün birleştiği noktada, bireylerin ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarına cevap veren önemli mekânlar olarak öne çıkmaktadır.

Maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarının sünnet edilmesi, cemevleri tarafından her yıl gerçekleştirilen anlamlı bir hizmettir. Bu sünnet şölenleri, her yıl farklı sanatçılarla birlikte şenlik havasında düzenlenerek bir bayram coşkusu yaratmaktadır. Kurulduğu günden bu yana cemevleri bu geleneği coşkulu bir şekilde sürdürmekte ve toplumsal dayanışmayı pekiştiren önemli bir etkinlik haline getirmektedir. Sünnet şölenlerinde tüm masraflar dernek tarafından karşılanmakta, bu sayede aileler üzerindeki maddi yük hafifletilmektedir.

Ayrıca cemevleri, Kızılay ile iş birliği yaparak düzenlenen kan bağışi kampanyalarıyla ihtiyaç sahibi insanlara kan ulaştırılmasına da katkıda bulunmaktadır. Bu tür kampanyalar, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma kültürünü güçlendirirken, bireylerin hayata katılımını ve topluluk bilincini artırmaktadır. Cemevleri, yalnızca dini bir işlev yürütmekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal hizmetler sunan önemli merkezler olarak da rol almaktadır. Bu yönüyle toplumsal işlevlerini güçlendirmektedirler. Bu tür etkinlikler, cemevlerinin rolünü genişleterek, toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında aktif bir aktör olarak işlev görmelerini sağlamaktadır. Böylece, cemevleri, bireylerin yaşamlarında sadece manevi değil, aynı zamanda maddi ve sosyal açıdan da destek sunan önemli mekânlar haline gelmektedir.

Cemevleri yöneticileri, belirli resmi bayramlar ve dini günlerde birçok özel etkinlik düzenleyerek topluluk üyeleriyle bir araya gelmektedir. Her yıl 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, Anneler Günü, 21 Mart Nevruz, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 10 Kasım Atatürk'ü Anma Günü gibi önemli günler, cemevlerinde coşkuyla kutlanmaktadır. Bu etkinlikler, toplumun birlikteliğini pekiştiren ve kültürel değerleri yaşatan önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, "Yeşili Sev, Doğayı Korum" sloganı etrafında çevre bilincini artırmaya yönelik çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Özellikle İstanbul'da ormanlık alanların bakımı, temizliği, yangına karşı koruma ve ilaçlanması gibi çalışmalar, cemevi yöneticileri ve gönüllüleri tarafından

[30] Banaz, "Pir Sultan Abdal Derneği Tokat Şubesi'nin Kuruluşu, Faaliyetleri, Sorunları ve Beklentileri", 20-21.

[31] Banaz, "Pir Sultan Abdal Derneği Tokat Şubesi'nin Kuruluşu, Faaliyetleri, Sorunları ve Beklentileri", 10.

yürütülmektedir. Orman Bölge Müdürlüğü, sivil toplum örgütleri ve belediyelerle iş birliği içerisinde, koşu parkurları ve piknik alanları inşa edilmektedir. [32]

Bunlara ek olarak, ormanların geliştirilmesi, fidanlık ve seracılık kurslarının açılması gibi projelerle de çevre bilinci geliştirilmekte ve kursiyerlerin yetiştirilmesi için çeşitli eğitimler verilmektedir. Cemevi çalışanları, çevre ve orman hizmetlerinde gönüllü olarak yer alarak topluma katkıda bulunmakta, bu sayede hem çevre bilincini artırmakta hem de sosyal dayanışmayı güçlendirmektedir. Bu etkinlikler, cemevlerinin sadece dini ve kültürel bir merkez olmanın ötesinde, toplumun sosyal ve çevresel ihtiyaçlarına duyarlı, aktif birer aktör olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Cemevleri, böylece hem bireylerin hem de toplumun gelişimine önemli katkılar sunmaktadır. [33]

Cemevleri, tarihi yerlerin ziyaretini teşvik ederek tarihi bilincin oluşturulmasına, Alevî ve Bektaşî geleneği ve kültürünün tanınmasına yönelik gezi ve turlar düzenlemektedir. Bu kapsamda, cemevi bünyesinde birçok etkinlik planlanmakta ve Hacı Bektaş Veli (ö. 669/1271) ile Abdal Musa gibi önemli şahsiyetlerin türbelerine geziler tertip edilmektedir. Bu geziler, katılımcılara hem manevi bir deneyim sunmakta hem de Alevî kültürünün derinliklerine inmelerini sağlamaktadır.

Yurt içinde düzenlenen toplu organizasyonlara cemevi ve talipler aktif olarak katılmakta, bu sayede topluluk üyeleri arasında dayanışma ve birlik duygusu pekiştirilmektedir. Ayrıca, cemevlerinde gençlere yönelik eğitsel, ahlaki ve inançsal rehberlik hizmetleri sunulmakta, gençlerin kişisel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunmaktadır. Bu tür etkinlikler, gençlerin tarihi ve kültürel mirasları tanımalarına yardımcı olurken, aynı zamanda Alevî ve Bektaşî inancının değerlerini anlamalarına da olanak tanımaktadır. Cemevleri, bireylerin ve toplulukların kültürel kimliklerini güçlendiren, sosyal dayanışmayı artıran ve eğitimsel fırsatlar sunan önemli merkezler olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, cemevleri, toplumsal birliğin ve kültürel zenginliğin korunmasında aktif bir rol üstlenmektedir. [34]

Afet dönemlerinde gerçekleştirilen sosyal hizmetler, afetzedelerin barınma, giyim ve özellikle beslenme ihtiyaçlarının güvenli ve etkili bir şekilde karşılanmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, cemevleri, değişen ve gelişen koşullara uyum sağlayarak önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle 6 Şubat 2023 depremi sonrasında, cemevleri büyük sosyal yardımlaşma ve dayanışma merkezleri olarak hizmet vermiştir.

Alevî ve Bektaşî taliplerin, cemevleri yöneticileri ile koordineli bir şekilde arama kurtarma faaliyetlerine gönüllü katılımları, topluluk üyelerinin dayanışma ruhunu ortaya koymaktadır. Yurt içi ve yurt dışında yaşayan Alevî bireylerin, maddi ve manevi yardımlarını deprem bölgesine ulaştırarak önemli bir eksikliği giderdiği gözlemlenmiştir. [35]

Bu tür yardımlar, cemevlerinin yalnızca dini bir merkez değil, aynı zamanda acil durumlarda toplumsal destek sağlayan, dayanışma kültürünü güçlendiren önemli aktörler olduğunu göstermektedir. Bu süreç, cemevlerinin toplumun her kesimine ulaşabilme yeteneklerini pekiştirirken, afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanmasında da kritik bir rol oynamaktadır. [36]

[32] Yılmaz Arı, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyo-Kültürel ve Dini Hayattaki Rolü", *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal (SMART JOURNAL)*, 7(49) (2021), 2004-2013.

[33] Banaz, "Pir Sultan Abdal Derneği Tokat Şubesi'nin Kuruluşu, Faaliyetleri, Sorunları ve Beklentileri", 21.

[34] Banaz, "Pir Sultan Abdal Derneği Tokat Şubesi'nin Kuruluşu, Faaliyetleri, Sorunları ve Beklentileri", 22.

[35] Rençber, "Alevî Geleneğinde Cemevinin Tarihsel Kökeni", 79.

[36] Rençber, "Alevî Geleneğinde Cemevinin Tarihsel Kökeni", 78-83; Ahmet Taşgün, "Cem, Cemevi ve İşlevleri", *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, ed. Ahmet Yaşar Ocak (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 211-225.

Sonuç

Türk toplumunun yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki iç göç olgusu, Alevî ve Bektaşî yurttaşlarımızın büyük kentlere göç etmesine neden olmuş ve bu zorlu süreçte Alevîlik, dayanışma ve yardımlaşma anlayışının belirleyici bir unsuru haline gelmiştir. Bu dönemde kurulan cemevleri, Alevî ve Bektaşî toplumu için sadece ibadet mekânları değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel işlevler üstlenen önemli merkezler olarak öne çıkmıştır. Cemevleri, bu süreçteki değişen sosyal koşullara uyum sağlayarak, sosyal hizmet anlayışının yerleştiği önemli kurumlar haline gelmiştir.

Cemevleri, ayrıştırıcı değil, bütünleştirici bir hizmet anlayışı ile toplumun ihyasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Aşevleri aracılığıyla fakirlere yemek dağıtımı, dar gelirli gençlere eğitim yardımları, çeşitli kurslar, cenaze hizmetleri ve sosyal etkinliklerle Alevî geleneğin yeni nesillere aktarılması gibi birçok sosyal hizmet sunulmaktadır. Ayrıca, sünnet merasimleri ve evlenme yardımları gibi faaliyetlerle de toplumsal dayanışmayı güçlendirmektedirler.

Cemevleri, düzenledikleri paneller, konferanslar, seminerler ve anma etkinlikleri ile Alevîlik geleneğine dair farkındalığı artırmakta; yayınladıkları kitaplar ve dergilerle de kültürel hizmetler sunmaktadır. Kütüphane ve okuma salonları ile bireylere eğitim ve bilgi edinme imkânı tanımaktadır.

Netice itibarıyla cemevleri, gerçekleştirdiği yardımlar, destekler ve sergilediği dayanışma ile sosyal hizmetin yaygınlaşmasında etkili birer kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Alevî ve Bektaşî yurttaşlarımız için önemli sosyal, kültürel ve ekonomik dayanışma odağı olan cemevleri, toplumun her kesimine umut ve destek sunarak, bireylerin yaşam kalitelerini artırmakta ve toplumsal birliği pekiştirmektedir.

Kaynakça

- Aktürk, Hamit. "Cemevlerinin Sosyal Sermayeyi Artırıcı ve Rehabilit Edici Fonksiyonları." *Turkish Studies (Elektronik)* (2017), 65-86.
- Akyürek, Yakup. *Siyer Edebiyatı: Endülüs*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2023.
- Arı, Yılmaz. Değişim Sürecinde Alevîlikte Dini Otorite, Adıyaman Dedeleri Örneği. Ankara: Berikan Yayınevi, 2020.
- Arı, Yılmaz. "Ali Büyükşahın Dede İle Alevîlik ve Dinî Otorite Üzerine". *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences (JOSHAS)*, 7/38 (2021), 578-591. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.578>
- Arı, Yılmaz. "Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyo-Kültürel ve Dini Hayattaki Rolü". *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal (SMART JOURNAL)*, 7(49) (2021), 2004-2013. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.578>
- Banaz, Şaban. "Pir Sultan Abdal Derneği Tokat Şubesi'nin Kuruluşu, Faaliyetleri, Sorunları ve Beklentileri". e Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 17/1 (Haziran 2024), 3-31. <https://doi.org/10.18403/emakalat.1473934>
- Barlak, Muzaffer. "İslâm İlim Tarihi İçinde Kelam Disiplininin Oluşum ve Gelişim Merhaleleri". *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 14/2 (Eylül 2016), 480-508.
- Bayyığıt, Mehmet. "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu Olarak Vakıflar". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları* 11/11 (2001), 59-66.
- Bulut, Alican. "Alevîlerin Gündelik Hayatlarını ve İnanç Dünyalarını Şekillendiren Ritüel: Cem." *Journal of Alevîsm-Bektashism Studies* 27 (2023), 192-210.
- Bilen, Osman. *Kur'ânî değerler açısından Nihilizm Eleştirisi*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2021.
- Dalkıran, Sayın. "Alevî Kimliği ve Anadolu Alevîliği Üzerine Bir Deneme". *Ekev Akademi Dergisi* 10 (2002), 95-117.
- Doğanay, Eraslan. *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar*. İstanbul: Can Yayınları, 2000.
- Gündüz, İrfan. *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*. İstanbul: Seha Yayınları, 1989.
- Hacıgökmen, Mehmet Ali. "Ahi Zaviyeleri – Cemevi Benzerliği Üzerine Bir Çalışma". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 78 (2016), 81-90.
- Kara, Mustafa. *Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1999.
- Kazıcı, Ziya. "Osmanlılarda Tekkeler". *İslâm Medeniyeti Mecmuası* 5/4 (1982), 29-34.
- Kazıcı, Ziya. *İslâmî ve Sosyal Açından Vakıflar*. İstanbul: Maarif Yayınları, 1985.
- Öz, Baki. *Dünyada ve Türkiye'de Alevî-Bektaşî Dergâhları*. İstanbul: Can Yayınları, 2001.
- Rençber, Fevzi. "Alevî Geleneğinde Cemevinin Tarihsel Kökeni". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/3 (2012), 73-86.
- Rençber, Fevzi. *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlikte Cem ve Cem Evleri*. Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Sarıkaya, M. Saffet. "Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufi Boyutu Üzerine". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 82 (2017), 9-23.
- Subaşı, Necdet. *Alevî Modernleşmesi: Sırrı Faş Eylemek*. Ankara: Kitabiyat, 2005.

- Şahin, İlkey. "Ocaktan Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevî Kültür Merkezi ve Cemevi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 63 (2012), 39-58.
- Taşgın, Ahmet. "Cem, Cemevi ve İşlevleri". *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Ed. Ahmet Yaşar Ocak. 211-225. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Uyanık, Zeki – Kala, Arif. "Ardahan İli Alevîlerinde Kendini Tanımlama, İbadet ve Öteki Algısı". *Journal of Academic Studies* 14/52 (2012), 109-144.
- Üçer, Cenksu. *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*. Ankara: Ankara Okulu, 2005.
- Üçer, Cenksu. "Tokat Örneğinden Hareketle Alevîlik Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 34 (2005), 229-268.
- Üçer, Cenksu. *Tekke, Zâviye, Dergâh'tan Cemevi'ne, Alevî Nitelemeli Gruplarda Âdâb ve Erkânın İcra Edildiği Mekânlar*. Ankara: 2017.
- Üçer, Cenksu. "Cemevi: Âdâb ve Erkânın İcrâ Edildiği Mekan". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 88 (2018), 59-84.
- Yıldırım, Erdal. "Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonları". *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/2 (2012), 157-176.